ТЕОГНІД

ЕЛЕГІЇ ВИГНАНЦЯ

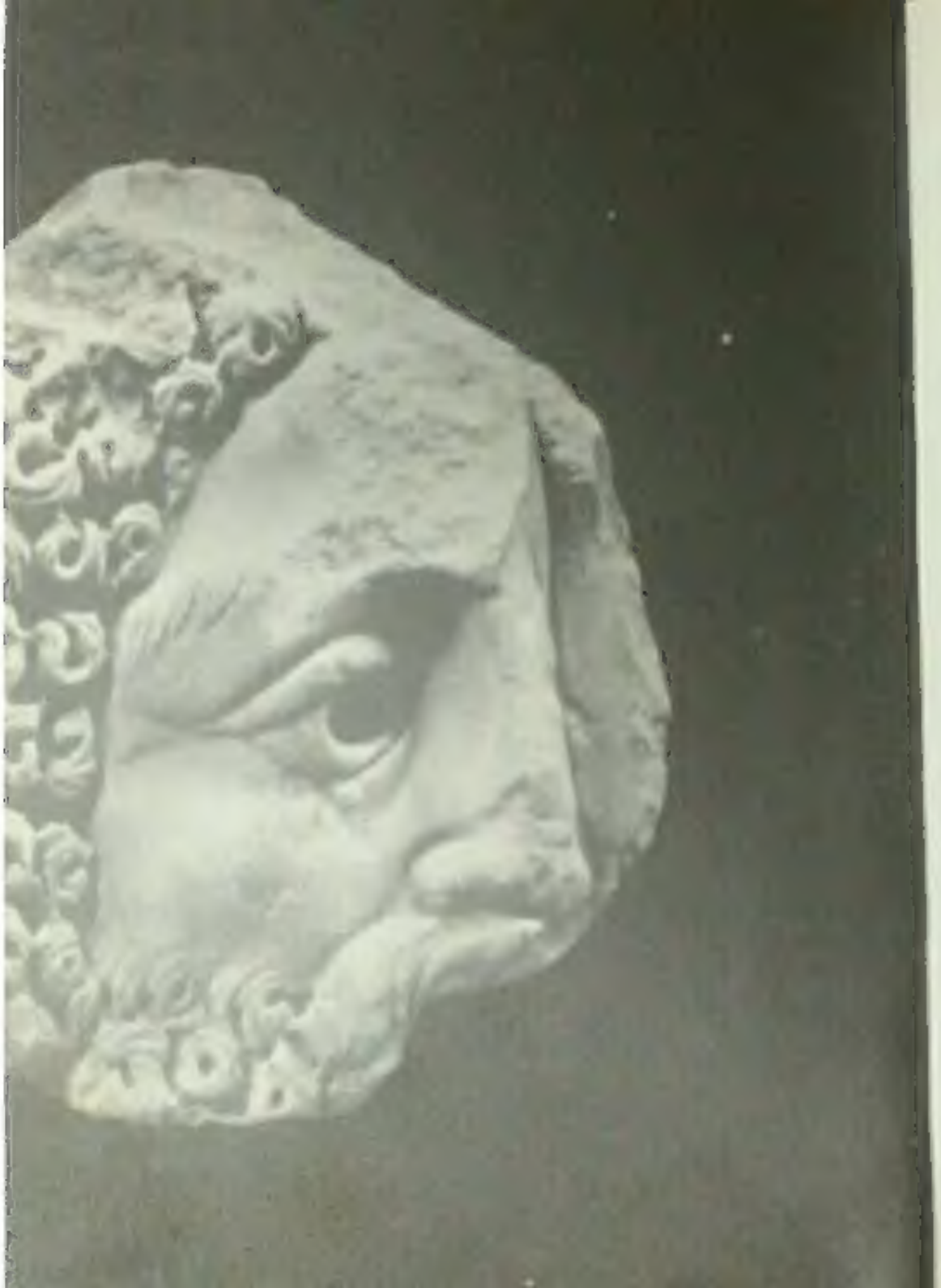

ТЕОГНІД

ЕЛЕГІЇ ВИГНАНЦЯ

ББК 84 (0Гец)
Г 11

Перекладено за виданням
Theognidis reliquiae / Ed. Iacobus Sitzler. — Heidelbergae:
ex officina Caroli Winter, 1890

В оформленні книжки
використано фрагмент античної скульптури

Видавець Василь ГУТКОВСЬКИЙ

© Андрій Содомора, переклад, 2012
© Василь Габор, автор проекту, 2012
© Андрій Кісь, худ. оформл., 2012
© ЛА «Піраміда», 2012

ISBN 978-966-441-231-7

«ЧУЖИЙ СЕРЕД СВОЇХ...»

Друга в вигнанця нема ані відомого побратима —
Це його більше гнітить, аніж вигнання саме.

Теогнід. *Елегії* (209–210)

Давньогрецький елегік Теогнід (VI ст. до Р. Х.) в оцінці радянської історіографії — «вкрай реакційний поет». Назвім його, одначе, вкрай песимістичним. Песимізм Теогніда, його самотність — від залишеності у вчорашнє, від усвідомлення безнадійності протидії (*латин.* reactio — *протидія*), спротиву тим змінам, що заходили на той час у грецьких містах-державах, *полісах*, отже, й у Мегарах, батьківщині Теогніда. Для поета, вихідця давнього аристократичного роду, світ, що поставав у тих змінах, був світом навиворіт: благородні («добрі»: agathoi, esthloi), втрачаючи майно і владу, опиняються зі своєю вбогістю і «хв'язаним язиком» на узбіччі життя; їхнє місце займають незнатні («підлі», «лихі»: kakoi, deiloi) — ті, хто ще вчора не знав, що таке право, що суд, хто жив поза містом,

кутаючись у «вовняні шкури» (54—56). Пружину тих змін найстисліше окреслив заклопотаний такими ж проблемами пост-вигнанець Алкей з міста Мітілени, що на Лесбосі, — афоризмом, який і досі не втратив своєї актуальності: «Людина — то гроші». Саме гроші, напромаджені переважно торгівлею, а далі й лихварством забезпечували незнатним представникам нового прошарку суспільства провідну роль у суспільно-політичному житті. На ті показні зміни годі було не реагувати. Так, афінянин Солон (його вірші цитує й Теогнід), демократизуючи суспільство, зарадикуючи соціальній кризі, що дедалі загострювалась, майновий ценз ставить над походженням. Так було зроблено крок у затирании меж поміж «добрими» й «підлими».

Не для всіх «добрих», однак, ті зміни у житті суспільства були кривдними: чимало вчорашніх аристократів, поріднюючись із «підлими», залишалися грошовитими, отже, поважаними людьми. У нігу з часом пішов, очевидно, й представник молодшого покоління, найближчий приятель Теогнідів, адресат його елегій — Кірн (Поліпаїд). Сам же поет був несхитним у своїх переконаннях. Чинив опір новому ладові, якщо не мечем, як уже згаданий Алкей, то стилосом — своєю поезією, життєвою позицією. Був вигнанцем і в прямому, стислому значенні слова (783—788), і в переносному — вигнанцем із свого часу; самотнім — не лише в особистому житті відчував, сказати б, світову самотність. Звідси — й особливо щемка нота в його елегійному співі*, як у таких от рядках (1197—1202):

Пташа відчув я здаля пронизливий, Поліпаїде,
Голос: «Орати пора!» — людям нагадує він.
З болю вчорніле, на клич той ураз здригнулося серце:
В інших тепер, у чужих, поле квітуче моє.
І не для мене кривим лемешем його зорюють мули,
Плаванням іншим уже пам'ятне буде судно.

З пташиним голосом, що черкнув по серцю, перед вигнанцем в одну мить розчахнулася притаумлена часом уся глибінь його болю, весь обшир самотності, уся прірва між ним — та іншими людьми. І хай ті люди, шануючи одвічний звичай гостинності, й зігрівали вигнанця, але від того не відступала його туга за рідним краєм. Уже згадані рядки (783—788) могли б гідно започаткувати антологію вигнанецької поезії — найзворушливіших звернень людини до «рідного краю»:

---

*Елегійні пісні, що передбачають поєднання гекзаметра з пентаметром, найімовірніше, виникли із застільних пісень, тому й тематика жанру — винятково широка; тут, зокрема, й суспільно-політичні мотиви (Архілох, Тіртей, Каллін, Солон, Теогнід, Вакхілід); також — філософські (Ксенофан), дидактичні (Мімнерм) тощо. В часи Теогнідa елегійні вірші, можливо, звучали ще у супроводі музичного інструмента, який від самого початку товаришував цьому жанрові, — флейти.

Випало бути мені й за багатія жити тривожить,
І на Небес, де скрізь — пишній рости виноград.
Був я у Спарті, де в'ється Евріт очеретолюбний, —
Всюди сердечно мене, мільйного, ніхто не зустрів.
От лише серця мого та постоїть не заспіта
Видно, нічого мовив над битвіщами мені.

Теогнідові елегії, принаймні, у такому вигляді, в якому дійшли до нас, не нагадують, однак, чимось цілісним, одноманітним. Тут — звернення до богів, настанови й роздуми, що виливаються у постійні формули, гноми (*γνῶμαι, γνῶτε* — сентенція, афоризм), випадкові спостереження, реакції на конкретну життєву ситуацію (579—582, 1211—1216 та ін.), приватні начерки тощо. Така строкатість елегій навела деяких дослідників на цікаву думку, що це — своєрідний поетичний «захалявний щоденник» поета, який (згадаймо вчених «Одіссея») «всяких людей пізнавався, міста їх і звичаї бачив». У тому «потайному» марно б ми дошукувалися послідовності чи цілісності світогляду поета. Навіть бали сентенцій — це не так підсумок його роздумів, як емоційна реакція поета на неприйнятне для нього подію та явища у житті. Теогнід, який і залишається стійким захисником аристократичних традицій, не раз сам собі суперечить, сумнівається, не знає, на яку дорогу йому ступити (911—912); іноді складається враження, що поет навіть із своєї позиції важко вийти (811—814). Та чи могло бути ін-

*шому в добу глибоких соціальних потрясінь, радикальних змін цінностей, коли формувався відповідний до нових історичних реалій світогляд? І чи ставимемо під сумнів відому, вкладену у гекзаметр, латинську сентенцію: «Теперта питанти ет пос опіпанс іп іІІіс» (*Змін закладає в часи — і ми вони змінюємо*)? — Не знижуючи послідовності й стрункості, знайдемо зате найголовніше — сам пульс життя, ревнощі живої, темпераментної людини на розбурхане у ті часи життєве море. В його незагинному безладі — єдиному, у якому не тісні нечисленним друзям поета (83—84): Ірепті (таїй сувора правда життя), поет серед тих обширів — сам, словом вигнання Овідія — *solus*.

Теогнід, відчуваючи перевернутість світу, втрачає під ногами ґрунт — праведні моральні засади родової аристократії — втрачає точки опори. Найближчі — друзі, що його оточують. Але тут, бачимо, його чекає щось таке, з чим не рівняються усі інші, не враховуючи смерті, найбільші лиха: «зрадили друзі мене», — зізнається поет (813). Серед тих зрадників, очевидно, й сам Кірн. Розгубленому поетові залишається хіба що, обмінюючись із ворогами, пізнавати, «що там у них на умі» (814); тепер збіжжя, найімовірніше, не буде: ті слова могли висотитися просто з відчаю. Міру її того відчаю зрозуміємо, зважившись, що найгірша, адресована Кірнові, отже, й усім благородним пересторога, — пізнань не сплекувати з «підлими» (31) і ніяк не рівнятися з ними, не

перемішувати добро — зі злом (182—192). Тенденція думок про дружбу торкнеться віками пізніше й Овідій-вигнанець, а через нього (абстрагуймося тут від «добрих» і «лихих», себто знатних і незнатних) — і наш Кобзар. Отож зі зрадою друзів, ненадійністю людей загалом (нарікання на це — чи не найчастіші в «Елегіях») позбавляють поета тієї найближчої, найжаданішої точки опори.

Найдальша опора — боги. Вони, на відміну від тих богів, якими їх згодом бачитиме Епікур, аж надто заангажовані в людських справах. Від них — багатство і вбогість (149); навіть людські хиби (133 і наступні), у них, і лише у них, — знання того, чим закінчиться те чи інше починання людини (140 і наступні). Боги — на сторожі справедливості: майно, набуте чесно, незмінно служить порядній людині; набуте кривдно — йде на шкоду його власникові (197—208)... Ось тут, дарма що негоже вступати з богами у спір (687—688), Теогнід, який втратив майно, а з ним і своє соціальне становище, і гіркоту вигнання пізнав, і, ще гіркішу од вигнання, зраду друзів, усе ж не втримується — кидає докір самому Зевсові, головному охоронцеві справедливості: «Як же, Кроніде, ти терпиш таке, щоб несправедливі / В долі такій же були, що й справедливі мужі, — / Ті, чиї помисли служать добру, — і ті, що зухвало, / Взявши лихих за зразок, чинять і кривду, і зло?» (377—380) — завершує поет своє звернення до владаря Олімпу (хіба й до наших днів не сягають подібні докори — до Бога?). Далі поет ніче присоромлює Зевса, ба, й застерігає його:

Ще одне, батьку богів: чи то чесно, що той, хто ніколи
Жодного зла у житті й не помишляв учинить,
Жодної кривди, хто не складав присяги кривої —
Праведний — має терпіть несправедливість таку?
Хто ж то із смертних, бачачи те, являтиме й далі
Шану всевишнім богам? Як він приймatиме те,
Що нечестивець, лихий із лихих, який не боїться
Гніву не те що людей, а й несмертельних богів,
Геть нахабніє у золоті весь, а хто справедливий —
Нидіє-сохне, бідак, у непроглядній нужді?

А виспувалися ті рядки з поради, яку поет дає Зевсові, щоб діти, якщо самі не заслужили на покарання, не страждали, як то не раз буває, за злодіяння батьків (740—742). Отож, і ті поради, й докори, і застороги — свідчення ненадійності й тієї, високої, точки опори, бо ж маринми залишаються благання поета — подати прохачеві «за усі біди — бодай крихту добра» (341—342).

Що ж залишається людині, яку покинули безсмертні боги (1136), переставши, дарма що всемогутні, дбати й про справедливість, підставу людського співжиття, світопорядку загалом, — що є опорою для неї, смертної, на чому тримається, завдяки чому триває людське життя? Відповідь — у перших же, після зверн-

ження до богів і до Кірна, радах «Елегій»: «Що іще
хлопцем од добрих людей перейняв я, те нині, / Кір-
не, — тобі відлаю, щирого повен чуття» (27—28). Тра-
диція, *передача* з уст в уста, від покоління й до по-
коління, живого слова, ця невидима нить, переконаний
поет, забезпечує тяглість життя, тримає його на за-
садах людяності. Як у господарстві, з добрих рук —
у добрі руки, так і тут, з уст «доброго» — до слуху
такого ж «доброго». Спілкування з «лихими» неминуче
не приведе до втрати здорового глузду, до лиха («З ким
поберешся, від того й наберешся»), а добрий — добра
навчить (31—36). Важливо передавати не так майно,
що з рук переходить до рук, а те, чого не можна відібрати, що належить душі, те, чим вирізняються «добрі».
На першому місці тут — поняття, яке чи не найчастіше звучить у Гомера, яке й Теогнід не раз повторює, —
aidos, *повага, пошанування моральних засад роду, со-
ром* — те, що називаємо нині *сумлінням*. «Вклади у
серце сором», — чуємо з уст Гомерових героїв («Май
Бога в серці», «Май сумління», — наче відлуння у
наші часи). Далі — areté (*латин.* virtus), чеснота, що
потім стане засадничим поняттям морально-етичної,
передусім, стоїчної філософії; сукупність чеснот — це,
власне, справедливість (dike), що в основі суспільного
й світового ладу. Потім — знову ж таки лише благородним притаманна врівноваженість емоцій, нескитність духу (591—594):

Мужньо треба приймать, що смертним дарують безсмертні,
Зносити без нарікань долю і добру, й лиху,
Бідами надто не грати себе й не втішатись над міру
Щастям, доволі межі крайньої не спостеріг.

У цих рядках — позиція воїна-поета, видатного лірика Архілоха (середина VI ст. до Р. Х.), з тією, одначе, різницею, що Архілох, син збіднілого аристократа й рабині, відкидаючи героїчне, гомерівське, трактування поняття про честь, про військову мужність, говорить про людину загалом, а мегарський елегік, повторимо, — про аристократа. Згодом Горацій, співець золотої середини, втілить ідею рівноваги духу, стриманості (temperantia) у знаменитті поетичні формули своєї оди (II, 3), а ще згодом, — Сенека, у стислі настанови, що у «Моральних листах до Луцілія»: «Того порядку, що у природі речей, не можемо змінити, зате можемо виплекати в собі гідну бездоганної людини силу духу, що допоможе нам мужньо перенести все випадкове, перебуваючи у злагоді з природою». А далі — Боецій, «останній римлянин», що може слугувати зразком нескитності духу, вже прямо, по суті з християнських позицій, заперечує Теогнідовий поділ на благородних і неблагородних, «підлих»: «Що ж ти походження хвалиш своє? Якщо у початках / Роду людського — Бог, то хто з нас не родовитий?». А ось голос пізньолатинського поета Флора: «Хто лихий — лихим у лоні материнському не був: /

[illegible]

[illegible]

Що ж у тих суперечностях порядок і життя і
що розбещеність в людському [illegible]
обмежених і злодіїв [illegible] не вретті-решт [illegible]
[illegible] Але ж [illegible] [illegible]
страх [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
не ритмізує у творах античних і сучасних
[illegible] (див. коментар до цих рядків). Вино?
і [illegible] а з ним лагідна бесіда, музика й пісня
[illegible] своїх бід. Тема вина, настанови на-
[illegible] на бенкетах (309—314 та ін.) ак-
туальна часто зустрічається в Теогнідових елегіях, і тут,
за традицією, [illegible] наголос на мірі, золотій середині (3[illegible]

[illegible] вином мало міру — дешеву рушає
[illegible]
[illegible]

Хто в п'яні про міру забуває, такий уже владу [illegible]
Ні над своєю кашкою, ані над глупою [illegible]

Але й вином, навіть коли ще старість не [illegible]
[illegible]
[illegible]
хмелинів мовчанки (567—570)

Тішуся юності даром п'яним, бо там, під землею,
буду я бути довго, наче той хмель і чий

[illegible]
[illegible]
нього дня

Ним і словом тягним себе, й вином весельчаком
Що буває митра, над тим хай [illegible] боги

[illegible]

Юності миті — гай-гай — ти ж як старості мудрі

Врешті, з уст Теогнідових [illegible]
ми-трагізмами, найсильнішими слова (42[illegible]

...кемпіонів найкраще й на світі не появляться,
краще в не бачити дня ...ення ...очих ромень
Я вже появись – ...д А нові брами покажуся
Щоб під земним укриттям тихо там зайняти

І все ж Теогнід не був би старогрецьким поетом, якби його лесимим не межував із світом. Найбільше його – в зачині Елегії світла – і як окрилює (дає коментар.. Саме з ним початковим образом пов'язується слова його ж таки Горація «Поезія — як картина: застигни пластичними, мигми для вуха й для ока з'яви цього чільного образу, з яким у разючому контрасті щойно наведені рядки. Втім ці контрасти – уже в Гомера де боги – «безсмертні (athanatoi) тіні – «смертні» (thnetoi, noioi), і це протиставлення промовляє само за себе. Отож як і кожен поет, Теогнід у свій безвихідь оглядається на поетичне слово. Він лучив на ньому «печать», скажемо, пан-кон-гост забезпечує собі тривання у майбутньому. У тому слові, в якому кожний міг бути названий саме його, Теогнід з Мегар (19 – 23) У слові він бо... не промислює пам'ять. Не тільки про пос... і не про того, кому він те слово адресує. З цього бе...смерд у слові, що таким рясно видно повалиме у вік... окриленість, простір, світ, що протистоїть безумовний безодні Аїда (237 – 246)

Краща для тебе й справніш тоб... над морем позирам
Легко ширятиму ти над широчінню земл...
Таким співці з-на учтах мужів у дружньому кол...
Як вибагостей не було, будеш в усіх на устах
Мов диво на фестах пишних дорогий і красно
Туди вибиватиш тебе в сріблолавих тронях
А коли зійдеш у напрямі в вогняний Аїдо
Де лише сльози й дим та осоружна пітьма
Славу й пошану ти бережеш своїм ятцям тоду
Йтимеш серед мужів в тіні Корінф в вихр

В цьому і то сутність великого і гнучкого дослідження Теогнідових елегій, в тім їх актуальність і довговічність. Ось так слова Фемістокла, коли Мегари вже не в колишньому грецькому неурядливому вигляді, а в новому, римському, – ...го (тих прославлених в тих віках Горація ним не ввесь свідете і такого ...ем ...ревських поем. Вибачте ...ю ...ю ...ю

елітети, метафори тощо) усе ж позначено печаткою високої поезії. Барвистого епічного письма з властивою для нього розлогістю висловлювання тут немає. Але є те, що особливо цінував І. Франко (Гесіода, на жаль, не перекладав, а те деякі його сентенції викладав прозою), — сильний темперамент, «страстьо-ревне» pathos, *patior* pass. D, що означає також «страждання», — згадаймо «Збито зверне, дакий той уразі здригнулося серце» (I 99 — С в нього багато з наведених уривків, хай і нечислено, але майстерно виконано постійні образи, що найчастіше пов'язані з морем, особливо у звоювання (Посейдон як ревнивий у своїх стосунках), і вами збиєнки, хай і невеселого, гумористичні, скажімо, коли йдеться про Плутоса, бога багатства «Смертних людей, подумав він, усіх тих Плутосе, ставить [illegible] добробутом усім» (82 — 524) за тими словами, що важливо тяжу тримає хмарину від [illegible] говорить про те, як зрідка бог покарання Зевс міг би спрямувати [illegible] (130 — 432, *пор.* також коментар до [illegible] Гесіодові те що характерне для [illegible] Мариалової, епіграми [illegible] сов», як от «Не приглядай мені [illegible] ключем Мучимое ратним [illegible] немъ» (1207 — 1208)

[illegible] хто хоч раз розгорне [illegible] цього повертатиметься. І це так можливо, що його афоризми [illegible] мовленнєвої сфери, а [illegible] ті, що [illegible] [illegible] [illegible]

***

[illegible]

[illegible] понад срібло тобі і понад золото він

[illegible]

Мі би делити добро — рано ж, як і буде

[illegible]

Раз мене взявся любить без потаємних думок

Далі од мене тримайсь, раз уже вороном ти
Хто щось одне — на умі, а на язику має — інше,

[illegible]

А відійшовши на крок, мову вже іншу ведуть

[illegible]

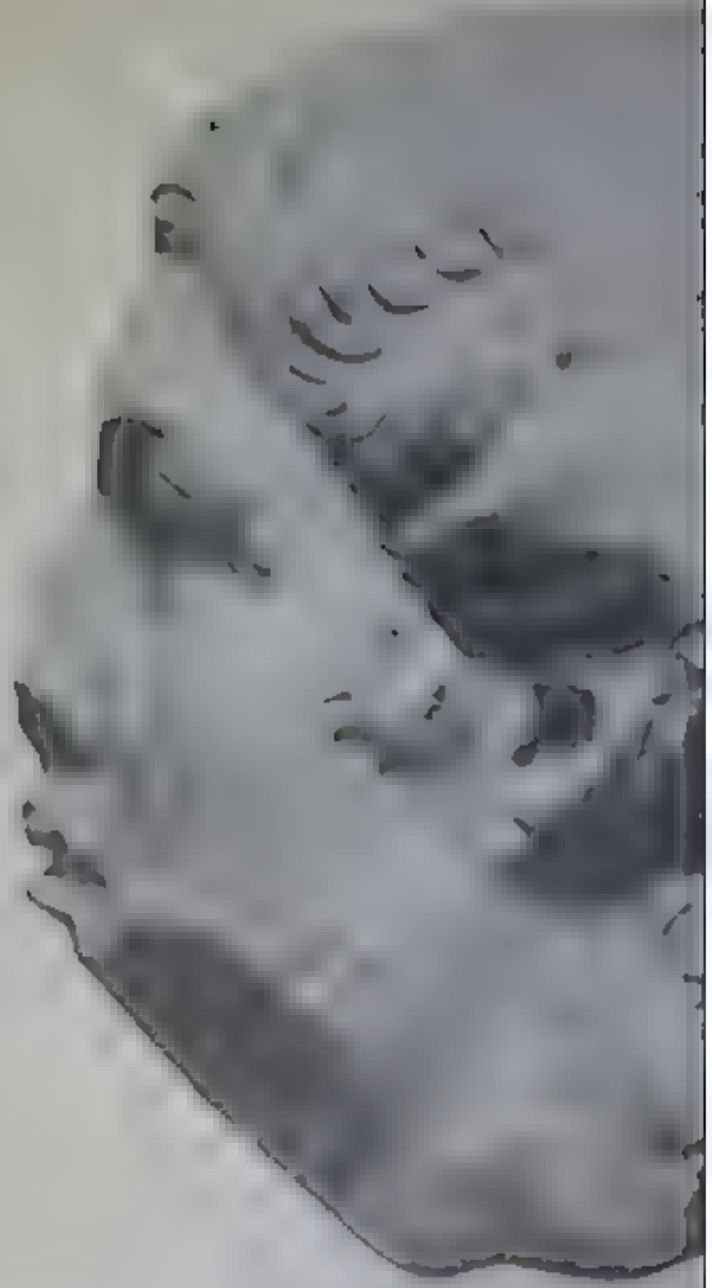

[illegible] Блиді й на острівах ті, перемайних вини

Я ж отак-то була, й витання твого не вдостоюсь,
Вибиш співцями мене, мов ту дитину малу.

Змилися мужа везти — ось що дійсне мене.

Інший звинатися став — гіркий од мене стократ.
Не надто солодко п'ють при ній і батьки й мами,
Як із водою йдучи, тужить вона по мені.
Дівчини стан я руками обняв, цілував її ніжну
Шию — і з уст їй тоді тихе зітхання спливло.

Вбогість, хоч зайшла вона, впізнає усяк, не буває
Ні на майдані вона, ні у поважних судах
Брак и усюди вст[illegible]
Де б не з'явилась вона — скалкою в оці усім.

Хай би там що учили — матиме те за добро

Для нещасливця хіба місце вчителюване тут,

Де — за найкраще тепер мають погані мужі.

Не встидались коли добре живуть лихі сусіди,

— крутись поки вертиться так

В очах що од лихих — правдою все слова

Маємо ми учні бути такій вдалі свої вчителі

Може розсердить кулька показать — за терпіння.

Значить вороги людей — вдача у всіх яка

У товаристві шахтарів і я — майстер-ти шахтарів.

У справжніх руки майстровості ти й

Так багате чимало тихих в теорії — бо вчить

За за багатство лихих ми не розсердить ні про

Не вчителю, бо вона — почує незлишка, а грубі —

То вони в тому а то — нехай стукають руки

Кріпе, у доброго мисть хай там про сержі ранкових

В шахті а чи в бій — тихим не падає ми

Щоб [illegible] як [illegible]
А [illegible]

Не [illegible] гострим тя мене проти волі до вол
І [illegible]

Зеве [illegible]
Мені [illegible]
Вашим [illegible]
Сила державна твоя, владарю. — полиш усе
Як же Кр[illegible]
В долі такій же були, що й справедливі мужі,
Ті чи помисли служать добру. — і ті, що зухвало
Взявши лихих за зразок, чинять і кривду, і зло?
І не вказало шлях в Божество [illegible]
Смертна [illegible]
От [illegible]
Душу свою береже, правду шануючи, — ті
Мусять убогість кликати в дім, безвиході матір,
Що до всілякого зла помисли хилить людські.
Душу у грудях нуждою пое, і вже мимоволі
Мають одвагу вони зносити навіть ганьбу
Їору безгрішня взяло, що скеруе на зло усіляке —
На лицемірство, обман і на згубливу сварню.
Так уже й зло — не зло для того, хто мимоволі
Схибив кого привела вбо[illegible]

В бідності пізнаємо і доброго мужа й лихого.
Хай по той як той, в край [illegible]

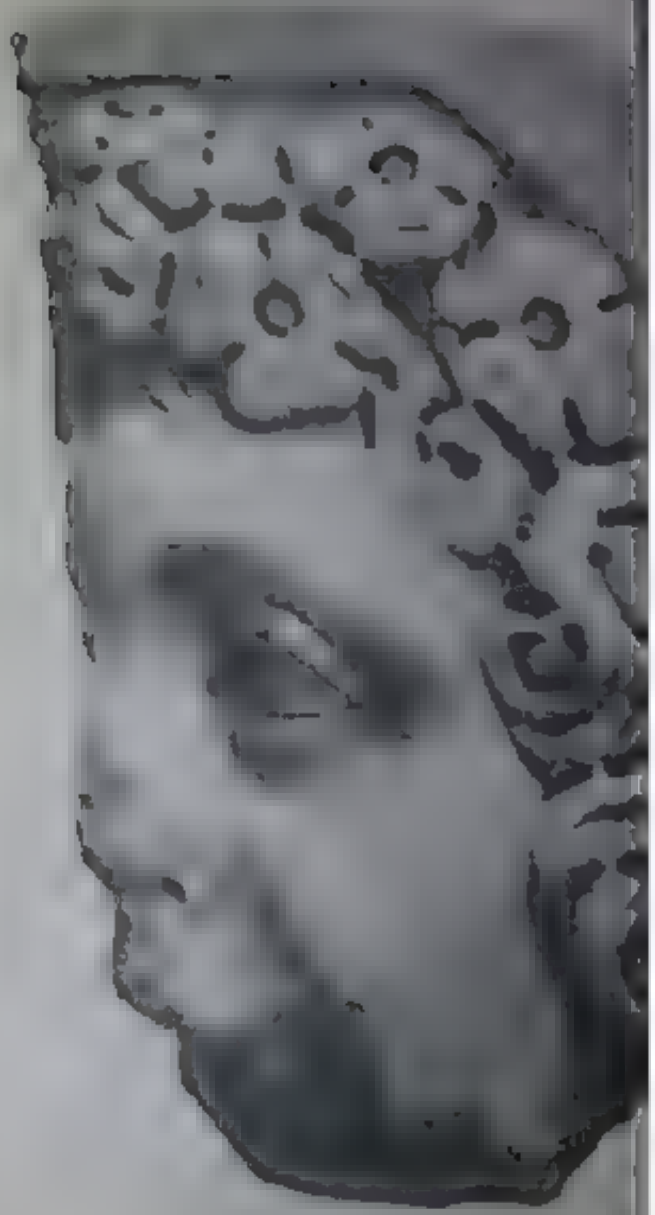

В т[illegible] — [illegible]
Домів вовер[illegible]
В [illegible]
М[illegible]
Дорим з [illegible] присяг уникати
Гнів[illegible] що відомщають за зло

Н[illegible] [illegible] догідна пора — то найкраще
Ли[illegible] [illegible] Хтось для чесноти, бува,
Пр[illegible] — уже й зник на умі, якщо на людину
З[illegible] якесь божество блуд невидячений напле
От[illegible] добрим — лихе, а лихе дуже легко —
[illegible] корисне щось — іменуватиме злим.

Ти [illegible] мені? Не так. Не вказуй на мене
[illegible]

Скарбу, Кірне, над той, що при чесній людині, —
сумління.
Хай би там як ти шукав, дітям не заповісти

Скільки б ти друзів не мав — не пришлють від них буде, Кірне
Ті, невідступно за ким сила й розважність ідуть.

Що, але не аж так, щоб вище мене підпитовхнуло
На необачність таку — скривдити словом тебе

Жодного (хай би такого, як я) ніде не знаходь
Вірного друга, який підступу й хитрі б не мав

[illegible] дбати об свиней і мене, як перевірять
[illegible]

Н[illegible] [illegible] осуду муту ось так я дивитись
[illegible] ки на сили свої не покладаюсь уже.

[illegible]

[illegible]

[illegible]
достойний

[illegible]
А якби змогу таку Асклепіадам дав бог —
[illegible]
Гарну оплату за труд мали б цілителі ті!
[illegible]
Батько розумний тоді глупого сина б не мав.
[illegible]
Як не навчай, а лихе — добрим тоби не зробить

[illegible]
Всяд й ще, а свої [illegible] напризволяще лишив.

[illegible]

[illegible] омити мене — й самої маківки в мене

Та й в усіх лих моїх ти винний и —

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Келих не кожна бо ніч нам пасолоду несе,

З думкою про рятівний для опечалених сон.

Ні вже не в яким, ані — надто тверезим ще.
Хто ж і про міру забув, такий уже взяти не має
Ні над своїм язиком, ані над газдом своїм.

Раз до вина прихилились — міри не перебирай

Бо узливають богам, то вже тоби пальти —
Бо ж відмовляти не звик. А напившись,

дурниць не молоти
Міг би хіба що якийсь непереможний герой.

Кірне б якщ[illegible] побіть місто бува[illegible]
Та [illegible] що й комарів коліс[illegible]

[illegible] треба вистать і комарів мізерних. Кірне,
Щоби належне вділить тій, як і тій, сторон, —
[illegible]
Сорому нам не сьорбнуть, як нарікатиме хто.

Сильним слабк[illegible]
То добродійство, а це — зброя найкраща його.

Вісім б[illegible]
Ген на верхів'ї гори, Кірне, вогонь чаєнн
[illegible]
[illegible]
Махом, киба що боги збавили глузду мене

Треба [illegible]
Треба молити богів, щоб якийсь вихід дали

[illegible]
Статки здобудеш або — крихту заледве якус
Боже, як вчілився ти на майна незбиякий [illegible] —
У незбияке зло, в скруту, гляди, не потра

Дещо прибати [illegible]
Кузям від [illegible]

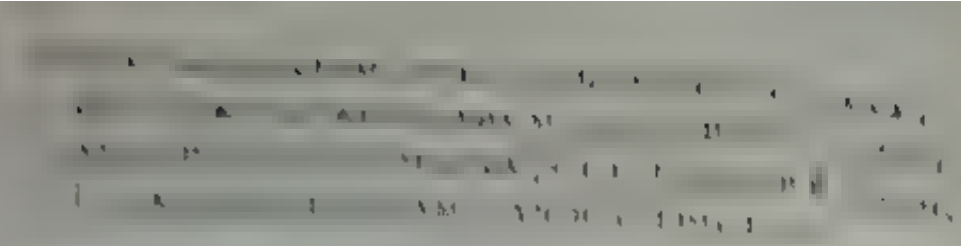

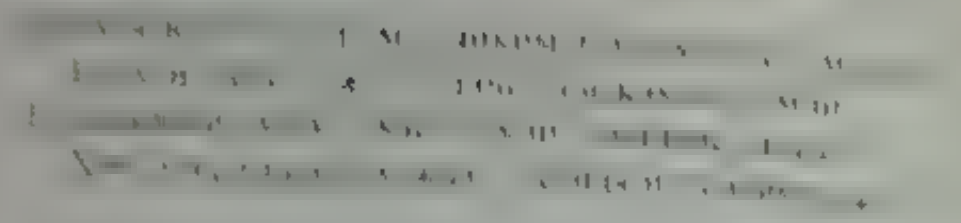

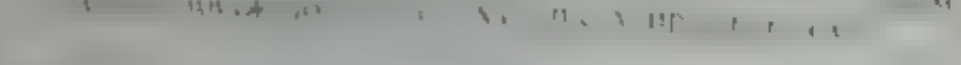

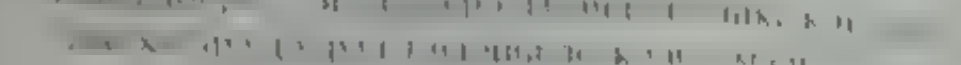

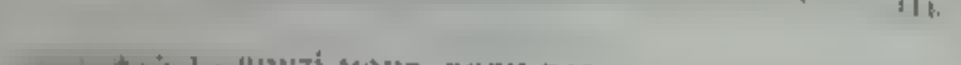

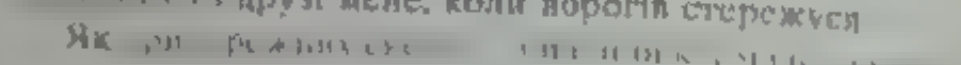

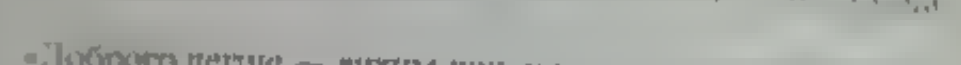

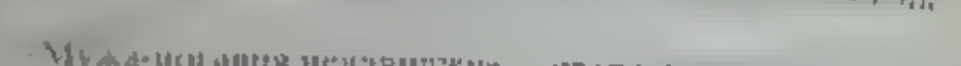

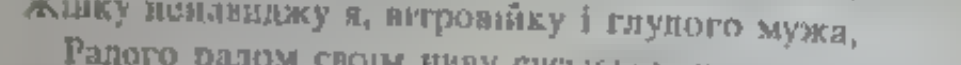

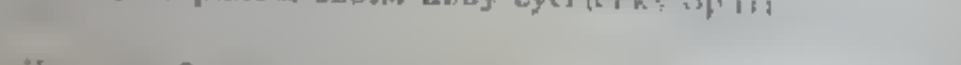

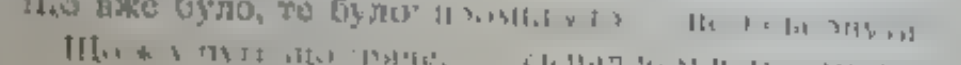

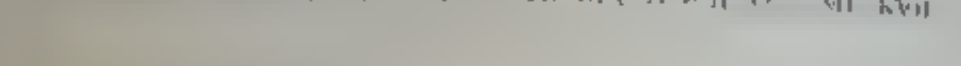

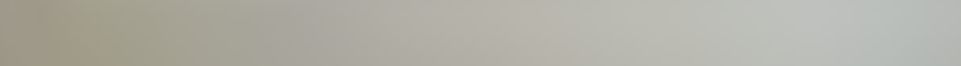

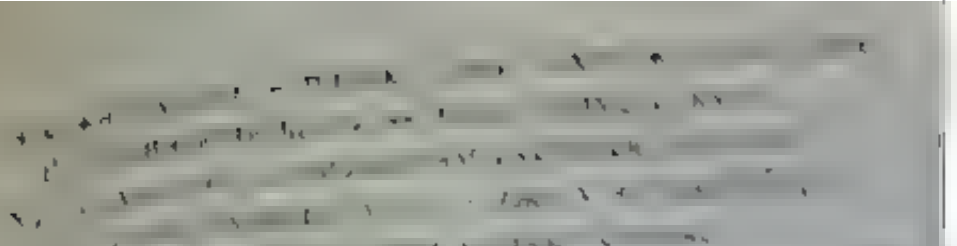

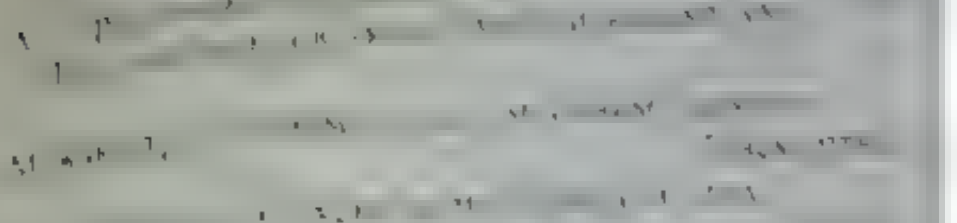

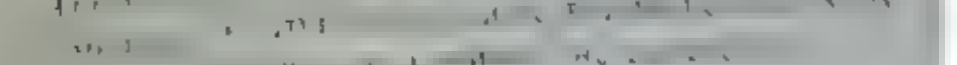

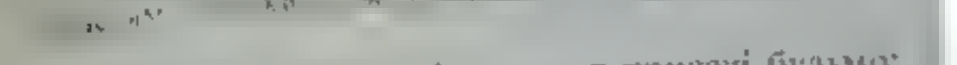

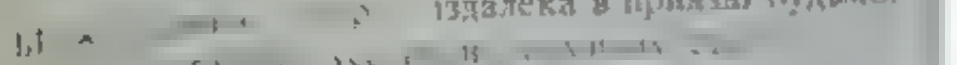

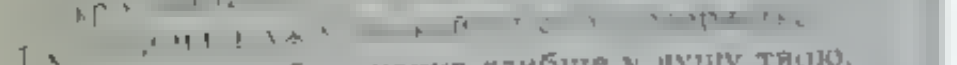

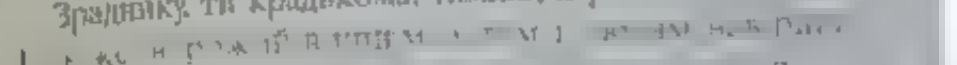

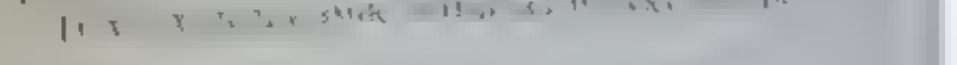

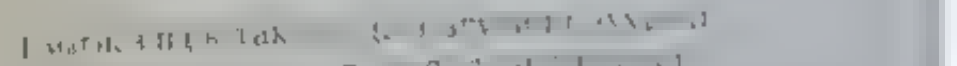

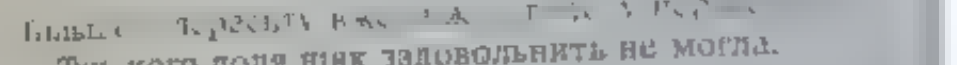

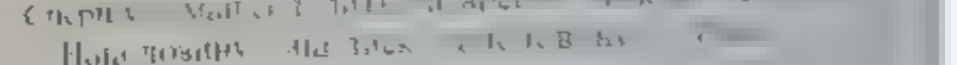

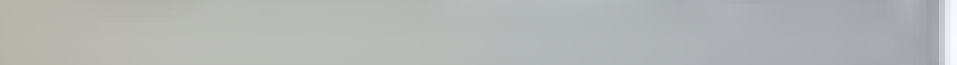

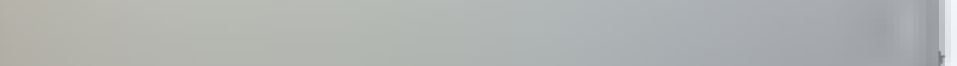

Бо на вдячність тяжко ти чекав
З непрошеним своїх услуг

Легко сказать брутом стать
Легко учити на
Не кожному їм можна
Мир жалкий

Жить хочеться в
Між

Людям не все до душі із того, що в світі
І рад

Перекидався з боку на
Кращих скрути

Всяк багача вшанувати спішить, бідака — осмія
Скільки
— думка в усіх тут одна.

Різне буває в житті, є і хиби, є — і чесноти
Різні ж і способи є у хитромудрих людей

Важко тому, хто з умом, говорити щось серед безумців
Але й мовчати
Тільки
Гірко й тому, хто не п'є

Кість, велика пора, окрилює
От, втрапляє не раз легко у сіті душа

Як

Що тобі спало на ум — обдумай і лиш, і тричі
В

За
Нині й між багатьох ледь чи зустрінеш такий.

Страх і надія в людей — така вже до себе подібна
Пара! Для божества — те клопітне, як і те.

Часто — не думав, не сподівавсь — упоралось діло,
А промишляв-мудрував — і обернулось лихим.

Не розпізнаєш, де ворог, а де — прихильна людина,
Аж нагодиться тобі діло поважне якесь
Друзів за келихом матимеш ти аж надто багато,
В лиш поважному їх — може, один, може, два

Як у безвихідь глуху серцем колись западеш

Кіпне, куди не студи, — всюди вона на землі.

Що є прекрасним і що — чесним і праведним є.

Щастя б мені і добра, і в боях безсм[illegible]
І в них якнайсь честот. Кріпе, й не зичу [illegible]

З ним кто[illegible]м Кр[illegible]ться пірко
Горе чуже, не своє, — то на одни лише день.

В[illegible]
Р[illegible]

Так приязнь[illegible]
Це в[illegible]
Щось ти зробив — ну й що? Із поганого час[illegible]
Добре — і навпаки. Он голий-босий [illegible]
Разом розбагат[illegible]
І м[illegible]
Й мудрий спіткнеться, бува, а нем[illegible]натомість
скупиться
Слави; комусь із лихих іноді випаде й честь.

Грош б якісь, Сімоніде, я мав, то не так би соромився
Погостювати соб[illegible]я хоч достойних мужів.
Ті ж, хоч і знають, — не признають, мене ж безголосим
Робить нужда, тож мовчу, добре їх знав[illegible]

Білі вітрила опущені вже. Із Мел[illegible]
Хвиля несе нас у ніч, у непроглядну ш[illegible]
Вже й черпаків не беруть вода з двох боків через [illegible]
Рине, навальна, в судно — лоб чи з дупсю звісить
Вирветься хтось, а ті — сплять. Кермання

Відтворили

Щоб [illegible]
Сивок [illegible]
А [illegible]
Правив [illegible]
Нудив [illegible]
Всі ці [illegible] я, прихильно, добрим звіщаю,
Може, й [illegible] котрий, хто із умом, те збагне

Грець [illegible] бо [illegible] — нема слузду: ніщо, із глузду
Хоч [illegible] прекрасне знайти вдається [illegible],
Теж [illegible] ним як сила, ні тим якесь діло упорать
Грець [illegible] брикує одним, розуму — в інших нема

Смерком [illegible] вищий то глузд із безсмертними коро[illegible]
І [illegible]

Шелихи не дозволяй собі там, де шкодить не м[illegible]
А [illegible]

Бачиш [illegible]
Дрим[illegible]

Смачно [illegible]
Цей [illegible] рукою смачніш — спробуй-но мірі пильний

[illegible]
І... не смутись, не лиш ти спраглий такий на красу

Добре мені — то друзів не брак, а траплься лихо -
Бачу [illegible]

[illegible]
А [illegible] ти Радамантом [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
І, як у Нестора, б мав, прекрасномовця уста,
[illegible]
Чи у Борея літей, що й не змигнеш ім услід -
Теж при одній лише тій усі залишимося думці
[illegible]

В кого, в усю пирогиць, — пшеничноокі поля,
В кого і мули, й коні баскі — тому й ціле належить
Щоби і вилуску, й стегну вино було, і ногам
Від жіночок і хлоп'ят. А це ж, як усі ти добра —
Вчасні й доладно вони з юністю в могилу ідуть, —
Це вже вершина добра, нічого ж бо смертний з собою,
Скільки б тих грошей не мав, не забере до Аїд

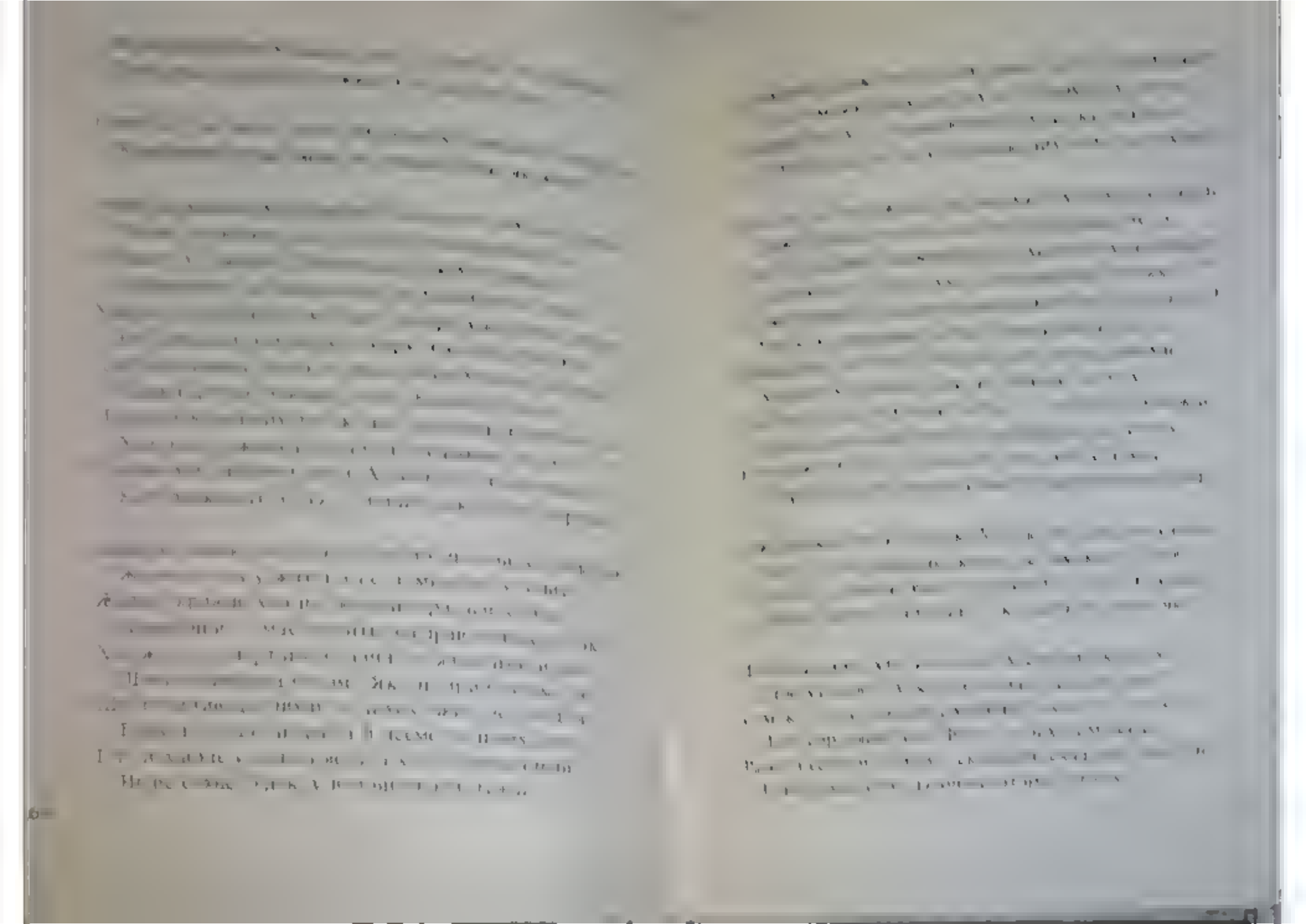

А при тім я втіш[illegible]
Вина (я скажу боєць)
Зубів для злоту [illegible]
Фоє, й не місто взяли [illegible]

Випало бути мені й на багатій землі сицилійській,
І на Евбеї де скіфи [illegible]
Був я у Спарті де вітер і [illegible]
Вовк в серденьку моє[illegible]
О, лише серця мого [illegible]
Вовк досі не [illegible]

Хай ніщо інше, коне, не займає моєї уваги
Крем'яниця й [illegible] при них залобки
Серце формигою буду втішать і танцем, і співом
Ум — думками прямих і благородних мужів

Ні чужака у справи брудні й ганебні не вилуч[illegible]
Ані когось із краю — правду шануючи, вмій
Думи свою звеселять, а співгромадяни про тебе
Скажуть, хто добре, а хто, із злоязиких, — лихе

Д[illegible]
А про [illegible]
Між земляк[illegible]
Добре хоч [illegible]

Щ[illegible]

І [illegible]

[illegible]
Настрою, як не дивуйся [illegible]

[illegible]
Був [illegible]

[illegible] о ступиш на язик вижовою ногою –
Мовити й слова не дасть, а не оди[illegible]

[illegible]тила знести, того не минути
Що дала доля знести

Хто не шанує похилих батьків, такому на світ
Місця куди б не подався. Кірес, не будь ним

[illegible]

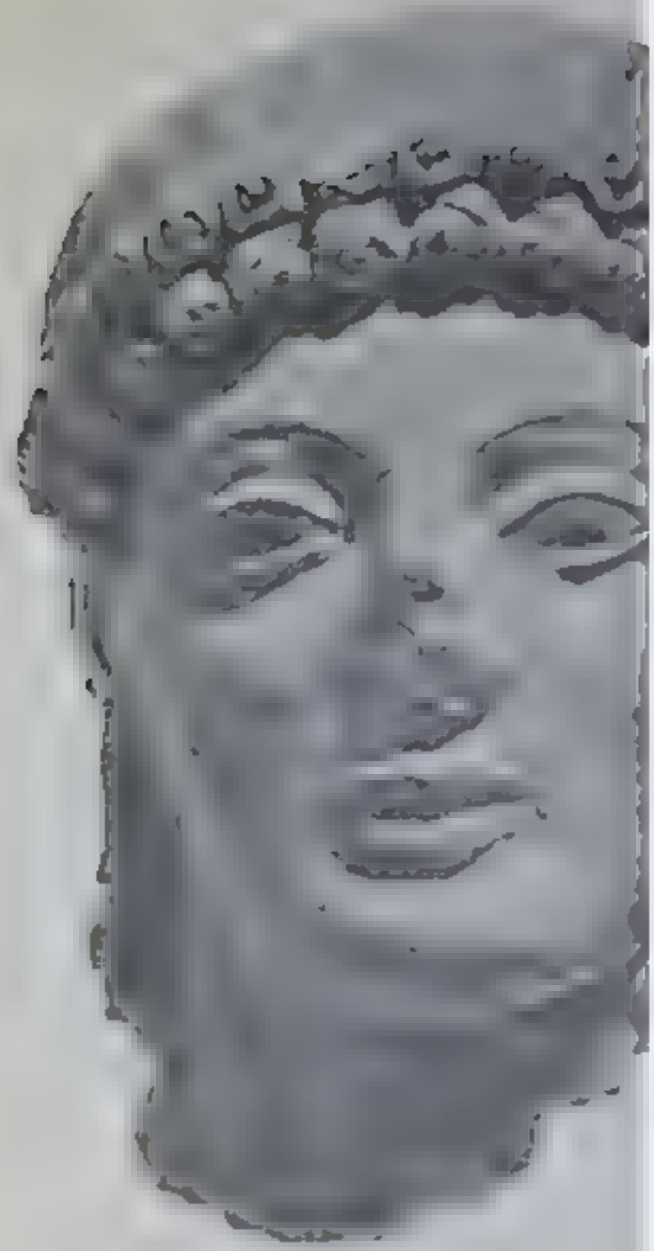

Скільки на світі людей, а таких, щоб так над собою
Зверхність любили чинось, годі таки відшукати, ви

Зевс. Он минець не хай не кидає тебе, хто куди
Друзів стіна з'єднать щоб скорше бо
Мир і тишу ось я дарую також кінець ворожнечі
Щоб не завидував нам ... і ...

Місто те наше не раз — таке вже кермання нього
Наче забуте судно, прямо на скелі пливло,

Хай-но хто з друзів побачить, що я в біді опинився —
Вже відвертається, вже — начебто й не признає
А коли раптом мені попастить, що рідко буває,
Тут, вітається всяк, тут і з любов'ю спішить ...

Зрадіють друзі мої й ніколи не хочуть давать
Хочеш з'явились мої, раз уже так — я сама
І вечора вийду і повернусь ще до світанку,
Щойно, долаючи сон, п'яти лінець почне

Бог багатьом, хто і ноги ніколи не ...
Щастя в ньому ж не собі, а ... і
Ні своїм друзям, ні ... — у славі ...
Землю і мури міські муж ... захищать

На мою голову хай увесь той високий із мід,
Нова розлогий намет, страх земнородних людей,
Хай якщо житимуть не на добро усім ... милий
А ворогам ... і ...

І ... і ... і ...
І ... і ...
Тільки — ... і зло. Хіба, в кого мудрості міри
Стане хватити себе і чи тобі дорікать?

Бо ж ... краєчок! Щастя дається ним, а сам я,
Вмерши, ... не знаю — та чорна земля
Пий із ... верхів ... на ...
Що посадив їх колись ... богам ...
Отруду і випехав там, на ... ...
Відо ... і туди з Плутонесутньою ...
Зволікай — ... мислей

Бо ... й стане куди веселим

В мирі-багатстві хай місто живе, поки з іншими боялось
І забуваю про зло — про лиходійку-війну.

Надто не ... і так гонить ...
Бо ж не забаглось їй кров з ... ...
Та коли ми уже тут, коли бистрі коні під нами,
Сором було б обійти багатослизну війну.

Де ж тут хоробрість, гай-гай? Загинув Керит, а багатий
На виноградну лозу вже вирізають Лелант.
Добрі тікають, а містом негідники заволоділи.
Вигуби ж, Зевсе, молю, рід Кіосліди ... весь!

Кращого. Кірне, чорось, аніж думка, мати не може
Муж, а безумність, повір, то найгасебільше зло

ні на мілях.

Раз ти не вдячний мені — а стільки добра мав од
Мене
ав у мій дім

Вмів свій норов ховать під перелиття
Хто ким насправді є — тільки час нехиб
В
Сперш тебе пізнав а в
От і стою, мов судно, на прибережжі

Часто ж буває таке, — перемагає ли

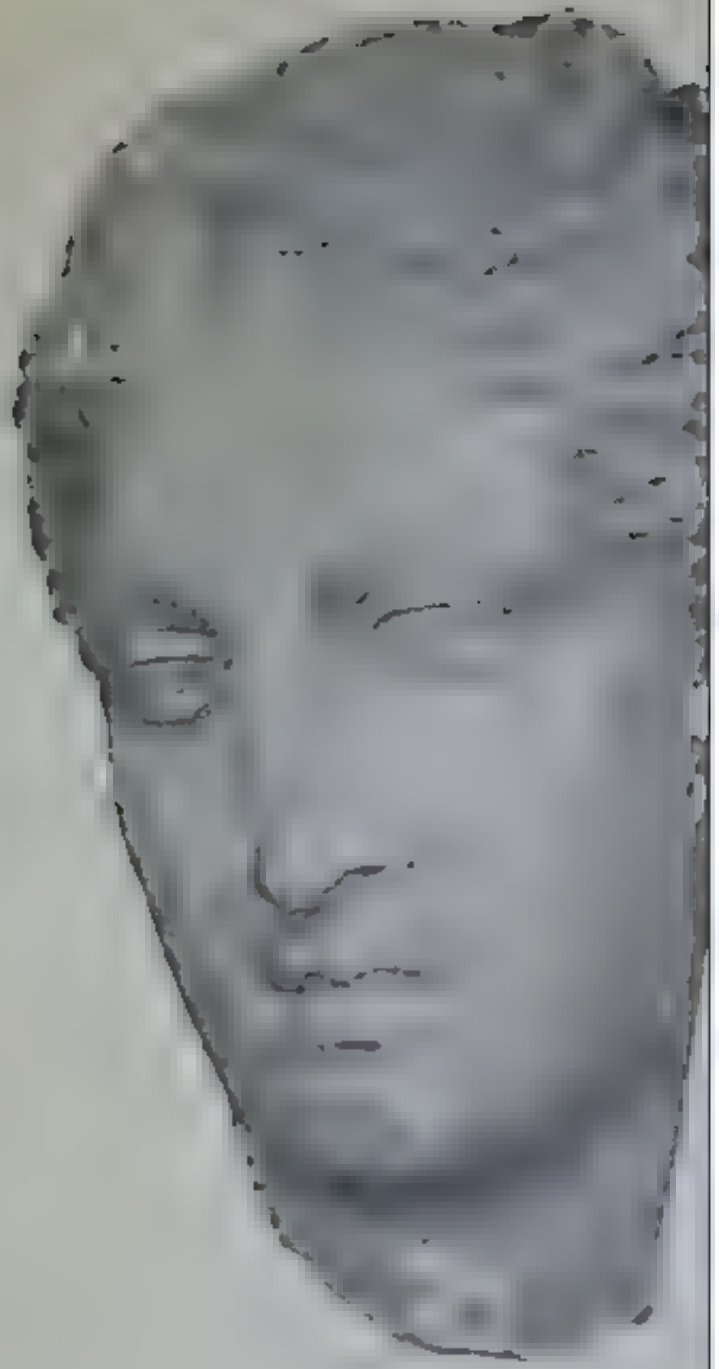

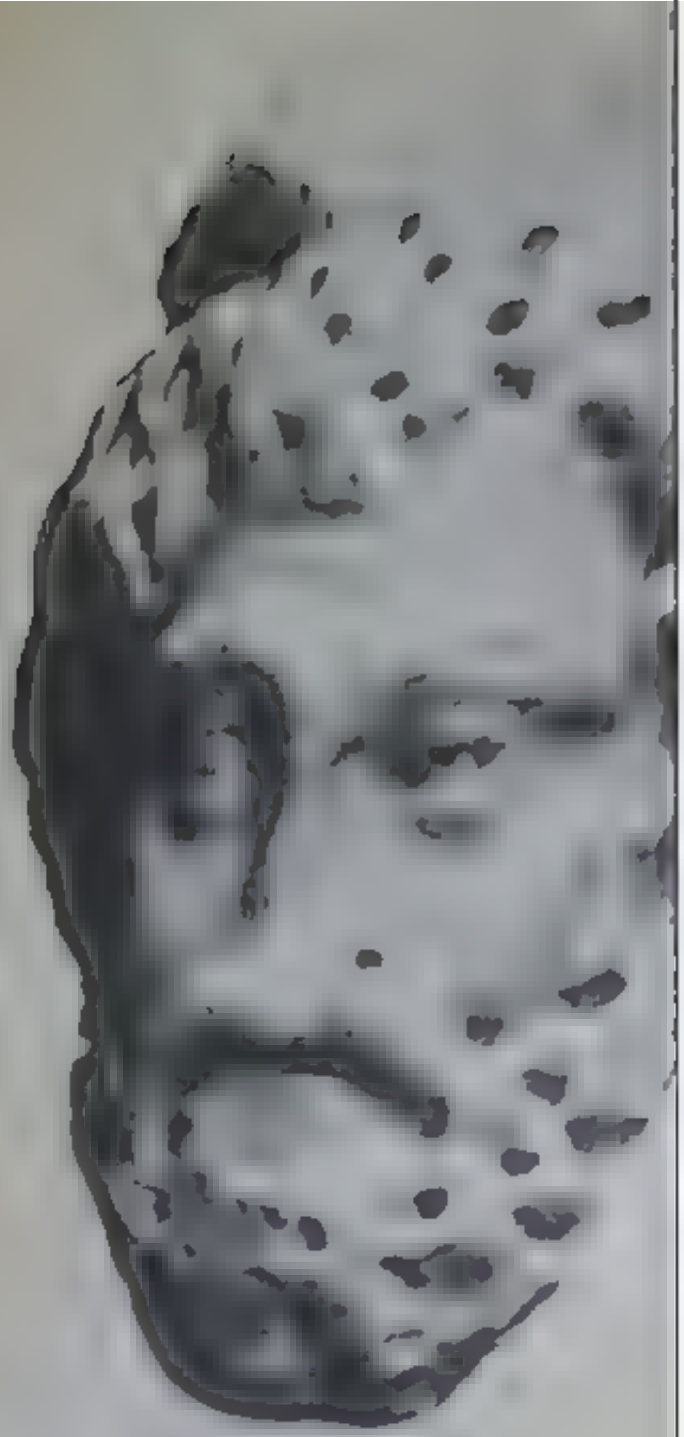

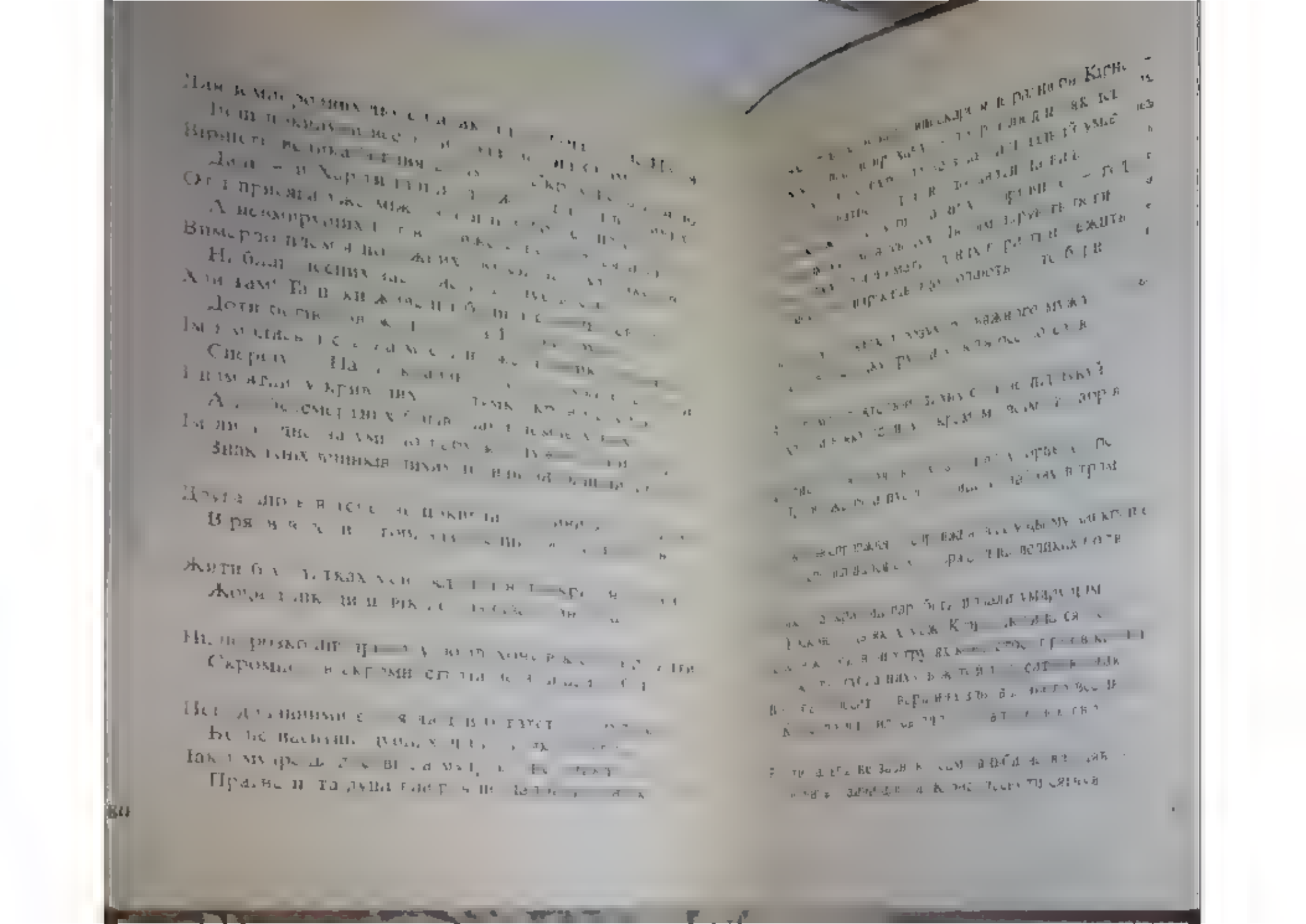

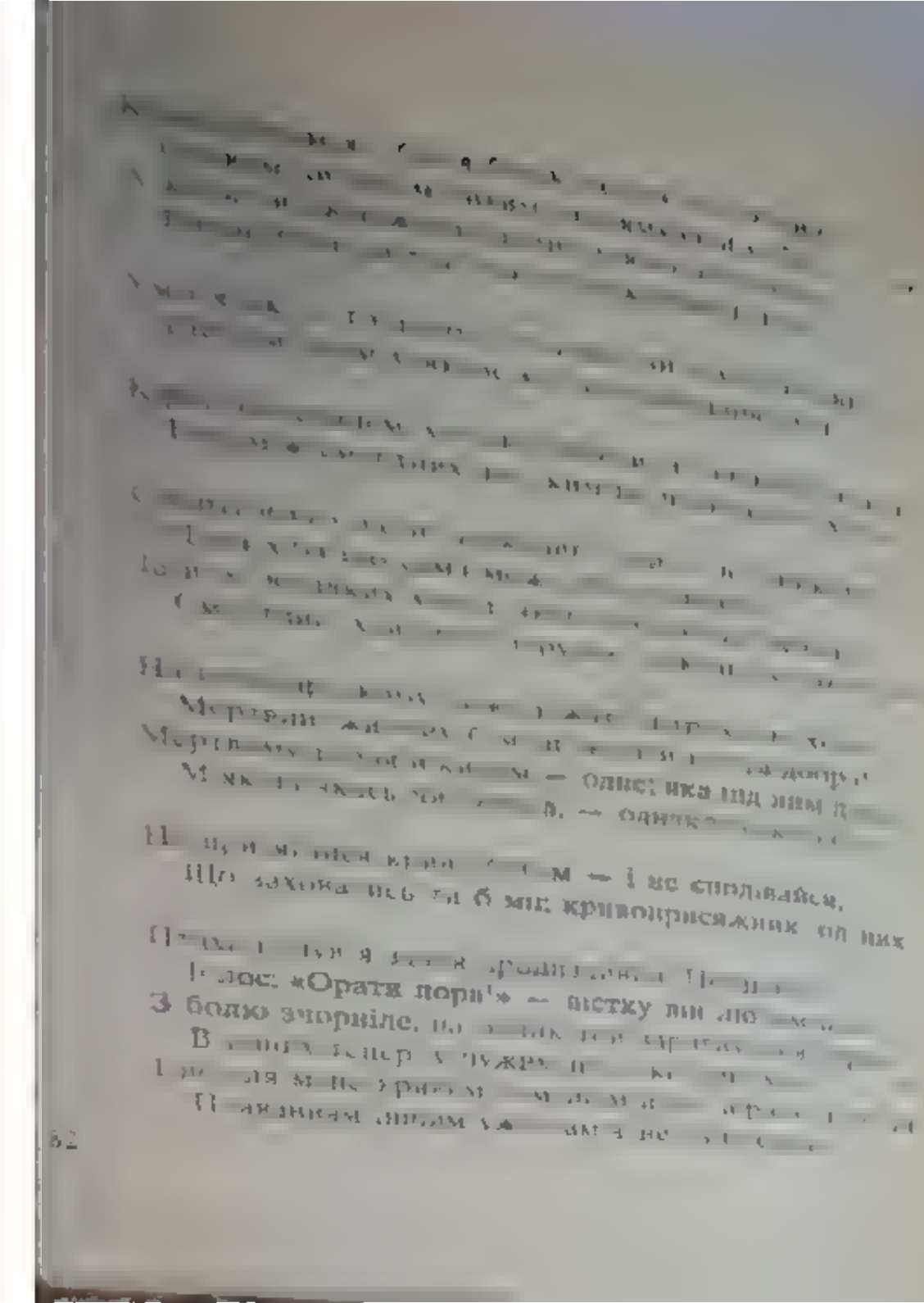

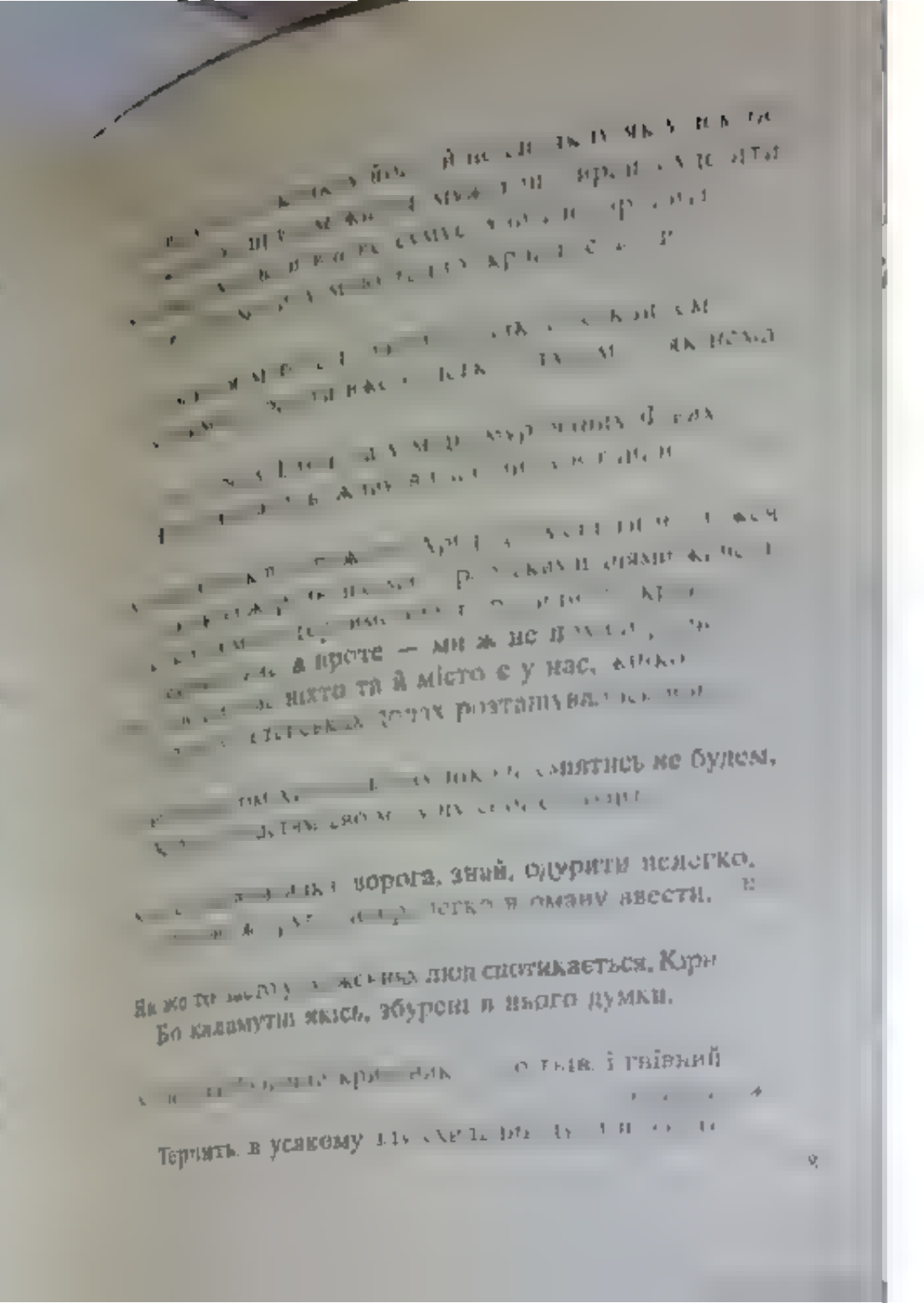

Кірис, шорідна жона — ти

Вже он додому мене у мори вто

КОМЕНТАРІ

139—140 [illegible]

141—142 [illegible]

143—144 [illegible]

145—150 [illegible]

151—152 [illegible]

153—154 [illegible]

170. «

141 «16 .

175. «

173—182 V

183 192

196 191

197 201 П

205

211 212

219. [illegible]

221–226. [illegible]

227. [illegible]

233–234. [illegible]

235–236. [illegible]

237–254. [illegible]

255–256. [illegible]

[illegible]

257–260. [illegible]

261–266. [illegible]

267–270. [illegible]

271–287. [illegible]

291 «Серому ... Ли ... 14 «Серое ... для дома

293 294. ... ... с ... 949 ...

295—298 ... ... Катя ... грязи»

299–300 ... ... Сверчанского ... Ни ... Хитрая ... У ...

301. ... ...

...ать раз» (*И* ... *...ловек, что ...*
...ывает за моих мозгов)

336–350. *Дружеские шаржи и добрые эпиграммы в стихах и прозе на Вольтера, его друзей и врагов.* ... *...ьтера* ... *...ьтера* ... *...ьтера

(arete) і те що справедливе (dikaia) у другому
прикладі вик (kerdos), що є причиною всіх б
(833—836) і те що з гарбузом (sikinon)

472. «Хто робить з примусу ... у св Авгус
на «Якщо хто не робить що-небудь проти того в яке не
є добрим, навіть якщо і бре те що робить.

500. Що думки Дікей вис овлює ін ших афориз
мом «Права ... у вищ

507. «Чи не вишиєш у рукав ... Пошес
тування греки пов язували ... з деревом
тикою (phrenes), вели schiz phrenes ... ренезі мис
лення (пор 897 898, 16 ...

519 «А довгасто ... Вирізе ... ди ...
Горація «А знаєте що ... в ... ...
I, 8, 3)

535—538 Гомер ... ...
Ахавнотого (... 541 ... ...
Нею бути завдяки ... ...
ним рабом був не ... ...
ортака І Шевченка

579—580. У ... ...
екстремально ... ...
як ситуацію (пор 121 ...

... ним ... ...
сказати в ...

592. ... — Горація (О ди
II 10, ...
говорить про ... ...
даному ... ...
ре ...

603-604 ... Матре ...
до Р ...

630—631. ... ...
в Європі ... ...
на ... ...

637—638 ... ...
нем ... ...
... ...
... ...
... ...
... ...

У «Чорному ворони» В. Сюзера «Не було у нас зовсім страху, ви звитрився разом з нами, бо коли в чоловіка уже й нема пощади, то вони може бути страх?»

671–672. Розгорнутий алегоричний образ поєднавший з морем перекинувся з відомою алегорією корабель-держави в Алкея, Горація (Od. I, 14). Символічного звучання набуває в Тютчева контраст біле вітрило — чорна ніч (ту також ст. 856).

701—718. Перелічуються міфологічні сини Зевса: *Радамант* — син Зевса і Європи, брат Міноса і колишній володар Криту, син Еола й Енарети (*Od.*, як і з нетрищею впалося вийти з Аїду, за що був покараний вічною мукою і камінь Сізіфа); *Перефой* — син Іксіона і Зевса, чоловік Ліди, володарював у Фессалії; *Нестор* — славний мудрістю і довголіттям цар Пілоський серед грецьких героїв, що рушили на Трою; *Ахілл* — крилат. істоти з жіночими обличчями, боги вихору; *Борей* — північний вітер.

757—758. «Ні, ми [...] цим простим [...] правило» — так у Горація (Od. I, 2, 3): Бог-батько простирає над Римом карающу десницю [...]

764. «Минулої війни [...] Мала тріумфальна [...] так і перші [...] окрім тріумфування [...] Цезаря (Caes. B. C. I, 6 [...] 775.

769—772. Так [...] в [...] життєвої мудрості [...] в [...] роки [...] Завіси [...] (ст. 52). Тобто [...] в [...]

774. [...] Цезаря [...] смерті [...] став [...]

779 [...] Неоп- [...] Неоптолем [...] з Ахіллом [...] Деїдамією [...]

795. [...] ватажка [...] Ахілла [...] Деїдамії [...]

807. «Вишнька [...] Мала [...] ящуни в [...] Ахілла [...]

821—822. V[illegible] В роки вигнання Овідій мріяв повернутися до Риму і тому [illegible] своїй батьківщині. В цих [illegible] Овідій [illegible] Римом [illegible] Римом [illegible] минало.

847—848. [illegible] Овідій [illegible] Томіс [illegible] римлян [illegible] Овідій [illegible] Римом [illegible] Овідій [illegible] Римом [illegible] Овідій [illegible] Римом

1003—1006. Теогнід цитує Тіртея (VII ст. до Р. Х.)

1008—1009. «...поки... доти...» — Горацій, продовжуючи опрацьовувану грецькими поетами тему часу, впроваджує у звуковий ряд своїх од цей же прислівник «поки», що в латинській мові імітує ажику ходу смерті чи удари заступу могильника — dum... dum. Грецький прислівник (ophra) такої експресії не має.

1017—1022. Теогнід цитує Мімнерма (біля 600 до Р. Х.).

1039—1040. Про це ж саме — Алкей, закликаючи в одній зі своїх поезій «змочити легені вином», оскільки в небі появилася спекотливе сузір'я Пса.

1087. *Кастор і Поллукс* — Діоскури, тобто сини Зевса, нерозлучні брати-близнята, опікуни мореплавців, символізують вірних, нерозлучних друзів.

1211—1216. Якась Аргіріда, можливо, флейтистка чи гетера (так інтерпретує цю сценку А. Довагур) під час гостини насмішливо відгукнулася про батьків колись знатного і багатого, а тепер зубожілого поета-вигнанця. От він і присоромлює її, рабино, приточуючи до того ще й сумний гумор: є, мовляв, у нас, вигнанців, гарне місто — у летейських долах (Лета — ріка забуття в Аїді).

ПРИВАТНА КОЛЕКЦІЯ
Серія заснована у 2002 році

Літературно-художнє видання

ТЕОГНІД
ЕЛЕГІЇ ВИГНАННЯ

З давньогрецької переклав Андрій Содомора

Видавець Василь Гутковський
Художнє оформлення Андрій Кісь
Комп'ютерне верстання Роман Івах
Літературний редактор Наталія Трояк

Здано на складання 14.12.2011 р.
Підписано до друку 17.01.2012 р.
Формат 70×100/32. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 4,9. Обл.-вид. арк. 5,7.

Літературна агенція «ПІРАМІДА»
Україна, 79006, а/с 10989,
м. Львів, вул. Промислова, 45.
тел./факс: (032) 242-31-31
e-mail: piramidabook@ukr.net
www.piramidabook.com

Надруковано з готових діапозитивів у друкарні ЛА «ПІРАМІДА».
свідоцтво державного реєстру: серія ДК № 356 від 12.03.2001 р.

Т 11 Теогнід. Елегії вигнанця / З давньогрецької переклав Андрій Содомора. — Львів : ЛА «Піраміда», 2012. — 112 с.

ISBN 978-966-441-281-7

Елегії грецького поета Теогніда (VI ст. до Р. Х.) — не емоційна реакція аристократа-вигнанця на перемогу нового класу — незнатних, але грошовитих людей. Глибокий песимізм межує тут зі світлом і жагою життя; ностальгійна тональність — із карбованою афористичністю. У зіставленні з Гомеровими поемами, «Біблією античної давнини», збірник Теогніда справді можна вважати її «катехизисом».

ББК 84(0)3,5

00088
47.52 грн